ÇALIŞMA
MEGARON 2017;12(4):531-544
DOI: 10.5505/megaron.2017.96636

Sosyal Yapı Değişiminin Mimari Yapıya Yansıması: Diyarbakır Örneği

The Reflection of Changing Social Structure in Architectural Structure: Diyarbakır Example

Havva ÖZYILMAZ,[1] Sare SAHİL[2]

ÖZ

Geleneksel evler tarihsel, kültürel ve yapısal olarak oldukça önem arz eden yapılardır. Geleneksel evler sosyal yaşamda meydana gelen değişikliklere bağlı olarak uzun süreli kullanımlarda çeşitli nedenlerle değişime uğramakta ve kullanıcı gereksinim ve isteklerine yanıt veremez duruma gelebilmektedir. Bu çalışma geleneksel Diyarbakır evlerinde sosyal yapıya bağlı değişen fiziksel değişimi incelemeyi hedeflemektedir. Anadolu'nun tarihi bir kenti olan Diyarbakır'da beş asırlık bir dönemi kapsayan, geçmiş kültürel değerleri barındıran tarihi geleneksel evler vardır. Geleneksel evler özgün niteliğini 1950' li yıllardan sonra nüfus artışı ve çarpık kentleşmenin etkisi ile yitirmeye başlamıştır. Geleneksel Diyarbakır evleri geçmişte kalabalık, geniş ataerkil ailelere göre tasarlanmış ve dönemin kültürel, sosyal ve ekonomik yaşamını içinde barındırmıştır. Bugün yine kalabalık alt gelir grubunun içinde yaşamakta olduğu bu evler değişmiş, kullanım bakımından geçmişteki anlamını tamamen yitirmiştir. Sosyal yapı değişiminin mimari yapıyı nasıl etkilediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada geleneksel Diyarbakır evlerinde anket çalışması yapılarak kullanıcı profili belirlenmeye çalışılmış, yerinde yapılan gözlem ve inceleme sonuçları ile literatür taraması sonucu elde edilen bilgiler de ele alınarak fiziksel değişimler incelenmiştir. Evlerin tarihsel süreçte uğradığı değişim boyutunun belirlenmesi için yerinde yapılan incelemelerle evlerin orijinalindeki durumu göz önüne alınarak uğradığı fiziksel değişimler değerlendirilmiş ve sunulmuştur.

Anahtar sözcükler: *Değişim; fiziksel yapı; geleneksel Diyarbakır evleri; göç; sosyal yapı.*

ABSTRACT

Traditional houses are historically, culturally, and structurally important buildings. Traditional houses may change for a variety of reasons over time due to changes in social life. For example, they may no longer respond to user needs and desires. The aim of this study was to examine physical changes made to traditional Diyarbakir houses that occurred as a result of the social structure. Diyarbakir, a historical city of Anatolia, has traditional houses that include past cultural values that date back 5 centuries. After the 1950s, the original character of traditional houses began to be lost with the impact of population growth and unplanned urbanization. The traditional houses were designed for the large, patriarchal families of the past. Today, typically, lower income groups live in these houses. In terms of usage, the earlier meaning has been completely lost. This study was conducted to analyze how changes in social structure affect architecture. Physical changes made to traditional Diyarbakir houses were catalogued in on-site examinations, the residents were surveyed in an effort to determine a user profile, and an analysis was performed to assess the changes observed.

Keywords: *Changing; physical structure; traditional Diyarbakır houses; migration; social structure.*

[1]Dicle Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Diyarbakır
[2]Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Ankara

Başvuru tarihi: 29 Ağustos 2016 - Kabul tarihi: 17 Ellül 2017

İletişim: Havva ÖZYILMAZ. **e-posta:** havvaozy@gmail.com

© 2017 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - *© 2017 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture*

Giriş

Geleneksel evler özgün niteliğini 1950'li yıllardan sonra nüfus artışı ve çarpık kentleşmenin etkisi ile yitirmeye başlamıştır. Ataerkil aile tipinin yerini çekirdek aileye bırakmasıyla, birlikte bir yaşam için planlanan geleneksel evler modern yaşamın ihtiyacına cevap veremeyecek duruma gelmiştir. Aile yapısındaki değişimle birlikte yapı konfor gereksinimi de değişikliğe uğramış, çağdaş dünyanın gerektirdiği ihtiyaçların karşılanamaması sonucu geleneksel evler sahipleri tarafından terk edilmişlerdir. Sahiplerinin terk ettiği geleneksel evlere kırsal alandan göç ile gelen gruplar yerleşmişlerdir. Göç ilk bakışta basit bir coğrafi mekân değiştirme süreci olarak görülmekle birlikte, nedenleri ve sonuçları irdelendiğinde bireylerin ve toplumun üzerinde büyük değişiklikler yaratan bir olgu olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Toplumsal biçimlenme ekonomik, politik ve kültürel yapılarında ve bu yapılar içindeki ilişkiler sisteminde yaşanan değişimlerin sonucunda ortaya çıkan göç, söz konusu yapılarda önemli dönüşümlere yol açmaktadır (Göktürk ve Kaygalak, 1999). Türkiye'de göç olgusu aslında yeni bir problem olmayıp tarihin derinliklerinden gelen sosyo-kültürel bir gerçekliktir. Anadolu'daki göç hareketlerine M.Ö. ki dönemlerde bile rastlamak mümkündür. İnsanlık tarihi boyunca yaşanan göçler, mekânda eşitsiz biçimde dağıtılmış ekonomik fırsatlardan yararlanma isteğinin bir sonucu olabildiği gibi çevreyle ilgili dayatmalarla da devlet gibi toplumsal bir otoritenin gündeme getirdiği sürgünler, mecburi iskânlar ve savaşlar nedeniyle de ortaya çıkmıştır (Yenigül, 2005).

Çalışma kapsamındaki Diyarbakır Suriçi kentinin ne zaman kurulduğu bilinmemekle beraber, İçkale kesiminin ilk yerleşme yeri olduğu düşünülmektedir. En az beş bin yıllık geçmişi olan Diyarbakır, farklı dönemlerde farklı medeniyetlerin yerleşim alanı olarak tarihte yerini almıştır. Yüksek sur duvarlarıyla kuşatılan tarihi kent, Dicle Vadisi'nden oldukça yüksek geniş bir bazalt düzlük üzerinde kurulmuştur. Kentin adı ilk olarak, M.Ö.1300 yıllarında, Asur çivi yazılarında "Amidi" olarak ifade edilmektedir (Gabriel, 1940). Yerleşmede bütünü sınırlayan öğeler surlar, bölen öğeler ise kuzey-güney ve doğu-batı eksenlerindeki yollardır (Şekil 1). Diyarbakır'ın kentsel yapısının oluşumunda konumunun önemi büyüktür. Güvenlik nedeniyle surlarla çevrili bir yerleşim alanında bulunması, kenti oluşturan yapıların da birbirine dayanan, çok geniş olmayan parsellerde konumlanmasına neden olmuştur. Karasal iklimin de etkisiyle bu durum, organik biçimde gelişen sokaklar ile avlulu evlerin biçimlenmesine katkıda bulunmuştur.

1950'li yıllarda Diyarbakır yoğun göçe maruz kalmış bir şehirdir. Göç ile gelen grubun tercih ettiği yerlerden biri Suriçi olmuştur. Evlerin asıl kullanıcılarının kent içinde, kentler arasında hatta yurtdışına bir yer değiştirmesi olmuştur. Göç ile yaşanan hareketlilik gelinen yerde kullanıcının yaşadığı yeri kendinin kılma, kendi ihtiyaçları doğrultusunda

Şekil 1. Diyarbakır Suriçi.

değiştirme gereğini ortaya koymaktadır, ancak gelinen bu yerin özgün koşullarına bakılması oldukça önemlidir. Özellikle korunması gereken mimari ve sosyal değerlerin bu durumlardan çok etkilendiği ve yapıya zarar verdiği yapılan çalışmalar sonucu tespit edilmiştir. Kullanıcı gereksinimleri ve isteklerinin değişmesi sonucu geleneksel evler, çağdaş konfor şartlarını sağlamada yetersiz kalmış, sahipleri tarafından terk edilmiş veya kiraya verilmiştir. Bu işlevsel eskimeyle geleneksel Diyarbakır evleri, kırdan kente gelen, geçimini tarım ve hayvancılığa dayalı iş kollarından sağlamış fakat kente gelince herhangi bir gelire sahip olmayan insanların yerleşim mekânı olmuştur. Fiziksel ve toplumsal nedenlerle geleneksel evlerde meydana gelen değişimler tarihi dokunun korunmasında sorunlar oluşturmuştur.

Diyarbakır Suriçi bölgesinde, hızla değişen şehirleşme hareketleri ve kırdan kente yaşanan göçün etkisiyle geleneksel evlerde görülen fiziksel değişimleri belirlemeye yönelik alanda çalışmalar yapılmış, sosyal yapı analizi yapılarak bugünkü kullanıcının demografik özellikleri (eğitim durumu, gelir durumu, yapılan işler, burayı tercih etme nedeni, vs) anket çalışması yapılarak belirlenmiştir. Çalışma kapsamında 42 geleneksel Diyarbakır evi incelenmiştir.

Sosyal yapıdaki değişimin mimari yapıya yansıması, kullanıcının ihtiyaçları doğrultusunda yaptığı değişikliklerle bozulma biçiminde olmuştur. Mimari yapının korunması için gerekli koruma anlayışının benimsenmesi gerekliliği çeşitli çalışmalarda yer almaktadır. Dalkılıç'ın kullanıcı değişiminin geleneksel Midyat evlerindeki etkilerini incelediği çalışmasında değişimin her boyutta ele alınabilmesi için konut birimi hem sosyal hem de mimari birim ölçeğinde ele alınmıştır (Dalkılıç, 2004). Yapılan diğer benzer çalışmalarda sosyal yapı fiziki yapının birlikte korunması gereği (Halifeoğlu, 2005, Oğuz, 2016, Şahin, 2014, Çiçek, 2012) üzerinde önemle durulmaktadır. Geleneksel Diyarbakır evlerinin bugünkü kullanıcılarının aile yapılarının, sosyo-

ekonomik ve sosyo-kültürel yapılarının değişmesi sonucu bunun mimari yapıya yansıması üzerinde durulmuştur. Yeterince koruma bilinci olmayan bu kesimin ekonomik yetersizlikleri de evlerin bakım ve onarımının yapılmasını güçleştirmiş, bu yüzden evlerin orijinal dokularının bozulmasının önlenmesi için öneriler geliştirilmiştir.

Geleneksel Diyarbakır Evleri ve Çalışma Kapsamında İncelenen Diyarbakır Evleri

Geleneksel Diyarbakır Evlerinin Genel Özellikleri

İklim, topografya, malzeme ve sosyokültürel değerler Suriçi kentinin ve evlerinin biçimlenmesinde etken olmuştur. Suriçi tarihi kent yerleşmesinde genelden özele giden bir hiyerarşi vardır. Bu hiyerarşik kurgu meydan ya da meydancık, sokak ya da çıkmaz sokak, avlu ve ev dizgelerinde oluşmuştur (Bekleyen, 1993). Evlere çoğunlukla sokak aralığı, giriş aralığı, geçit gibi adlar ile anılan birimlerle girilir, daha sonra buradan avluya geçilir. Evler, bodrum kat üzerinde yükselen bir, iki ve çok az üç katlı olup, avlular, odalar, eyvanlar ve servis mekânlarının bir düzen içerisinde bir araya gelmesi ile oluşmuştur.

Dış dünyadan soyutlanmış, kendi içinde bağımsız bir avlu ve onu saran kanatlardan oluşmaktadır. Avlu dörtgen planlı, etrafında odaların, eyvan, mutfak, helâ, kiler, ahır v.b. birimlerin yer aldığı üstü açık, havuzlu, mekânlar arası bağlantının sağlandığı ortak bir alandır. Avluyu saran yapı kanatlarının büyüklüğü, kat sayısı, cephe zenginliği ev sahibinin ekonomisine bağlı olarak oluşmuştur. Geniş ve varlıklı ailelerin evleri harem ve selamlık bölümlerinden oluşmaktadır. Girişleri ayrı olan bölümlerin kendi içlerinde bağlantısı vardır. Yapı kanatları mevsimlik koşullara göre düzenlenmiştir. Yazlık kanatlar yüksek tavanlı ve bol pencereli tutulmuştur. Yüksek ve gösterişli eyvanlarla hareketlendirilen bu kanat, evin en zengin avlu cephesini oluşturur. Kışlık ve baharlık kanatlarda pencereler daha az sayılı ve basıktır. İklimin etkisi ve avlunun biçimlendirdiği 5 plan tipi konutlardaki yönlendirme koşullarına göre biçimlenmiştir (Bekleyen, 1993, Dalkılıç 1999) (Şekil 2).

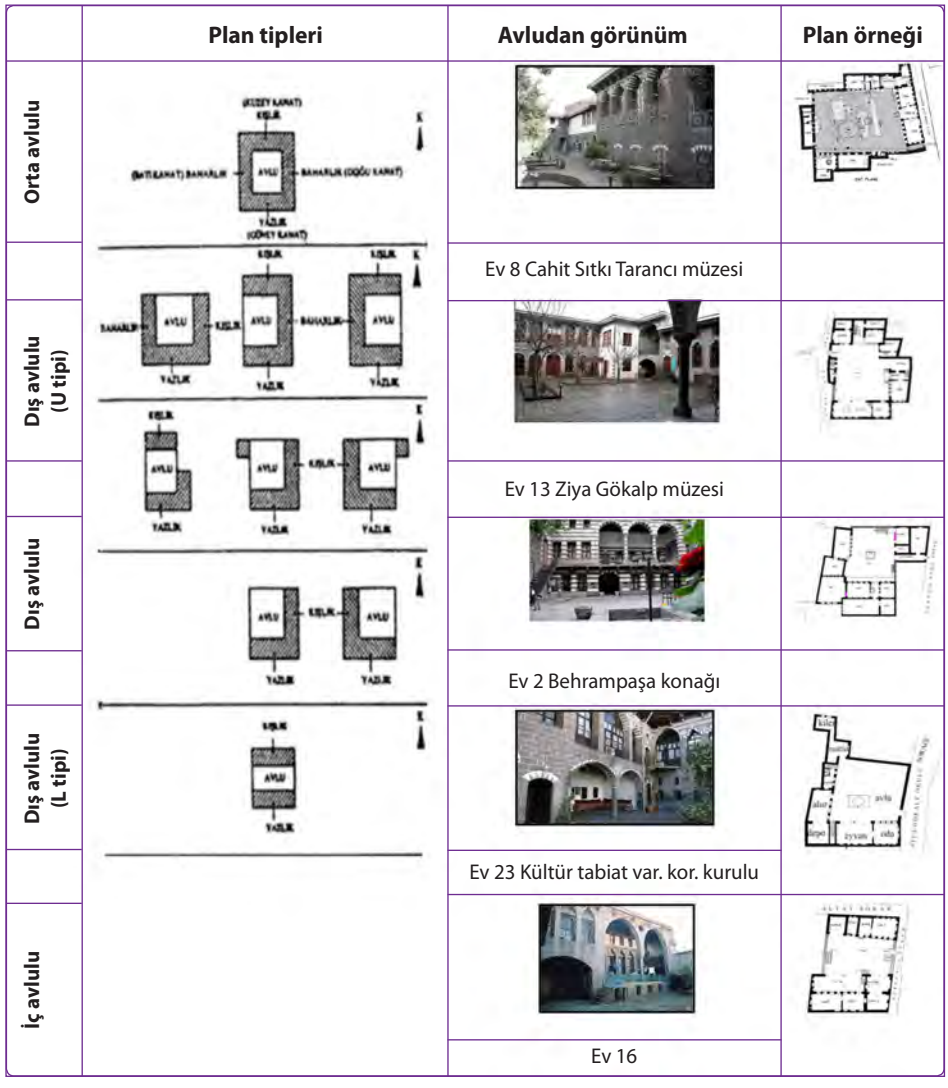

Şekil 2. Geleneksel Diyarbakır evleri plan tipi ve avludan cephe örnekleri.

Mekânların büyük bir kısmı avlu içine baktığı için sokağa yönelen mekân sayısı çok azdır. Sokağa taşan bu çıkıntıya cumba adı verilir, zemin katın üstünde yer alır. Sokağa taşan bu odaların daha geniş bir alanı izlemesi ve bu arada büyütülmesi amacıyla genellikle dar kenarlarına çıkıntı yapılmaktadır. Sokağa taşanlarında geniş yüz, çoğunlukla karşı komşuyu görmemesi amacıyla sağırdır. Taş ve ahşap bingilerin taşıdığı, iç kısımları hafif malzemeyle doldurulmuş ahşap taşıyıcı sistemli cumbalar, evlerin sokağa yansıyan en zengin bölümleridir (Şekil 3).

Sokaklarda kabaltı denilen geçitlere sık rastlanır. Kabaltıların çokça uygulanma nedeni iklimin sıcak olmasından dolayı gölge alana duyulan ihtiyaçtır (Şekil 4).

Yapım Tekniği ve Malzeme; Diyarbakır evlerinde yapım sistemi, yöresel bir malzeme olan bazalt taşın farklı biçimlerde yontularak, horasan harcıyla gerekli kalınlıklarda örülmesi ve oluşturulan ana taşıyıcı duvarların yatayda ahşap kirişlerle birleştirilmesinden oluşmaktadır. Sert bazalt platosunun fazla derin olmadığı Suriçi bölgesinde yapıların temeli de çok derine inmeden iri bazalt taşlarla oluşturulmuştur (Oğuz, Halifeoğlu 2017). Bazaltın gözeneksiz olanına "erkek taş", gözenekli olanına "dişi taş" denir. Dişi taşın işlenmesi daha kolay olduğundan mimari süsleme işlemelerinde kullanılmıştır. Süslemede kullanılan ikinci taş çeşidi kireç taşı olarak da isimlendirilen kalkerdir. Rengi sarıdan griye kadar değişir. Yapılarda renkli taş almaşıklığı yaygın olarak kullanılmıştır. Tuğla ve kiremit gibi taş malzemeler de yapılarda kullanılmıştır.

Geleneksel Diyarbakır evleri düz damlıdır. Evler, sıkıştırılmış killi toprak ile oluşturulmuş toprak dam ile örtülüdür. Bu dam örtüsü 0.40-0.50 m. aralıklarla atılmış 0.15-0.25 m. çapında yuvarlak ağaçlar üzerine tahta kaplama ve bunun üzerinde 0.30-0.50 m. kalınlığında toprak konularak yapılmaktadır. Toprağın üzeri kara sıva denilen bir çamurla

Şekil 3. Geleneksel Diyarbakır evleri cumba örnekleri.

Şekil 4. Geleneksel Diyarbakır evleri kabaltı örnekleri.

Şekil 5. Ahşap kirişlemeli tavan kaplamaları.

sıvanmakta ve yağmurlu zamanlarda killi toprak loğlarla sıkıştırılmaktadır. Oda döşemeleri toprak dolgu üzeri taş kaplama ya da ahşap kirişli döşeme üstü horasandır, döşemenin altına sıkıştırılmış toprak kullanılmıştır. Taşıyıcı olan duvarları taş, taşıyıcı olmayan ara duvarlar ise taş veya ahşap karkas arası kerpiç dolguludur. Eyvan döşemeleri ise genellikle taştan yapılırdı. Tavan ve döşeme kirişlerdeki yaygın kavak ağacına karşılık; kapı, pencere ve dolap doğramalarında ceviz tercih edilmiştir (Sözen, 1995). Ahşap kirişlerinin her birinin çeşitli boyalarla boyandığı, çeşitli desenlerle ve oymalarla süslendiği güzel tavan örnekleri özellikle zengin evlerinde oldukça yaygındır. Bazı evlerde süslemeli, aynalı ahşap tavanlar da görülmektedir (Şekil 5).

Çalışma Kapsamında İncelenen Diyarbakır Evleri

Çalışma kapsamında yapım tarihi bilinen 42 adet ev incelenmiştir. Şekil 6b'de plan şemaları ve tipleri verilen evlerin büyük çoğunluğu ev olarak kullanılmaktadır. Zamanla kullanım gerekleri sonucu bir takım işlevlere (Tablo 1) dönüştüğü görülen evlerin harita üzerindeki yerleri görülmektedir (Şekil 6a).

İncelenen geleneksel Diyarbakır evleri ile ilgili şu tespitler yapılmıştır;

1. Evlerde evin ilk sahibi olan asıl ev sahiplerine rastlanılmamıştır. Mirasçıları tarafından kullanılan evler %5 (iki ev) gibi oldukça düşük bir orandadır. Bu evlerin sahipleri de ilk kullanıcıları değillerdir, ilk kullanıcıları hakkında bilgileri de yoktur, satın alınan evler daha sonra kendi akrabalarına miras kalmıştır.

2. Kullanılmayan, boş veya kapatılmış evler %14 (Altı ev)

3. Göç ile gelip kiracı olan kullanıcıların oturdukları evler %33 (on dört ev)'ü oluşturmaktadır. Ev sahibi yurtdışına veya büyük şehirlere göç etmiş, yerine kırsal kesimden göç eden kiracılar yerleşmiştir.

4. Göç ile gelip ev sahibi olan kullanıcılar tarafından kullanılan evler %20 (sekiz ev)'i oluşturmaktadır. Asıl ev sahibi evini satarak, yurtdışına veya büyük şehirlere göç etmiş, ev, kırsal kesimden gelenler tarafından satın alınarak kullanılmaktadır.

5. Yeni işlev verilerek kullanılan evler %28'i (on iki ev) oluşturmaktadır. Müze, kurum binası, dernek evi, anaokulu, kafe, gençlik merkezi vs. gibi yeni işlevlerle yaşamlarını sürdürmektedirler.

Tablo 1. Evlerin kullanım durumları

Kullanım amacı	Sayısı	Numarası
Müze	4 adet	ev 3, ev 10, ev 13, ev 30
Kafe	3 adet	ev 1, ev 26, ev 40
Kuruma ait bina	1	ev 23
Dernek evi	1	ev 33
Anaokulu, kurs yeri	1	ev 2
Gençlik merkezi	1	ev 31
Dükkân+ev	1	ev 4
Boş terk edilmiş	6 adet	ev 5, ev 17, ev 24, ev 32, ev 36
Ev olarak kullanılan	24 adet	Ev 6. ev 7. ev 8. ev 9. ev 11. ev 12. ev 14. ev 15. ev 16. ev 18. ev 19. ev 20, ev 21. ev 22. ev 25. ev 27. ev 28 ev 29. ev 34. ev 35.37. ev 38. ev 39. ev 41. ev 42
Toplam		42 adet

Şekil 6a. İncelenen evlerin harita üzerindeki yeri.

Ev	Plan	Plan tipi	Ev	Plan	Plan tipi	Ev	Plan	Plan tipi
1		L tipi	15		Ara tip	29		Orta avlulu
2		U tip	16		İç avlulu	30		Orta avlulu
3		Ara tip	17		U tip	31		U tip
4		İç avlulu	18		Ara tip	32		L tip
5		U tip	19		Orta avlulu	33		U tip
6		Ara tip	20	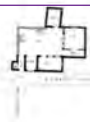	Ara tip	34		İç avlulu
7		İç avlulu	21		Orta avlulu	35		İç avlulu
8		Orta avlulu	22		U tip	36		U tip
9		U tip	23		L tip	37		U tip
10		Ara tip	24		İç avlulu	38		L tipi

Şekil 6b. İncelenen geleneksel Diyarbakır evleri plan tipleri.

Geleneksel Diyarbakır Evlerinde Belirlenen Değişimler

Bugünkü sosyal yapı, geçmişte bu dokunun oluşmasını sağlayan sosyal yapıdan farklıdır. Geleneksel evler yeni kullanıcıları, evin özgün sahiplerinden farklı kültürel ve ekonomik yapıya sahiptir. Sur içinde yer alan geleneksel evler, yapıldıkları dönemin sosyo-kültürel yapısını ve mimari biçimini yansıtır; bugün ise, farklı kullanıcıların kültürleri,

yaşam biçimleri, ihtiyaçları, istekleri, beğenileri ve ekonomik durumları doğrultusunda yaptıkları değişiklikler ile geleneksel özelliklerini kaybetmeye başlamıştır.

Bu çalışmada, Sur içindeki sosyal yapı ile birlikte kullanıcı değişiminin geleneksel Diyarbakır evlerinde sosyal ve fiziki yapıdaki etkileri incelenmiştir. Değişimin her boyutta ele alınabilmesi için ev birimindeki değişiklikler, hem sosyal hem de mimari birim ölçeğinde incelenmiştir. Geleneksel dokunun korunabilmesi için, koruma eyleminin sosyal yapıyı oluşturan kullanıcılar ile birlikte gerçekleştirilmesi gerekliliği bu çalışmanın temel hipotezini oluşturmaktadır.

Fiziksel çevre ve insan eliyle biçimlenmiş çevre, kendisini oluşturan toplumun sosyal, ekonomik, politik, kültürel, psikolojik, tarihsel birikimlerinin göstergesidir (Asatekin, 1993). Dünya görüşü, gündelik yaşam tarzı, ekonomik durum, üretim ve tüketim araçları, teknolojik imkânlar ve ilerlemeler, dini inançlar, aile yapısı kısaca toplum kültürü; mekânları, evleri, yerleşim bölgelerini ve fiziksel çevreyi şekillendirmiştir (Gültekin ve Özcan, 1997).

Tarihsel süreç içinde toplumun sosyo-kültürel yapısında meydana gelen değişimlerle birlikte var olan çevrenin değişimini ve dönüşümünü gözleyip belgelemek gerekir. Yapının oluşum aşamasında, konutu yaptıran ailenin ihtiyaç ve gereksinimleri mimari biçimi şekillendirmiş, daha sonraki dönemlerde, mimari birimin kullanıcıları değişince buna bağlı olarak mimari birimin kullanımı ve fiziki yapı da değişmiştir.

Değişme, herhangi bir bütünün önceki duruma göre farklı bir hal almasıdır (Dener, 1994). Toplumsal değişim ise, konutların var olduğu ilk zamanlardan sonra kullanımının sürdüğü ilerleyen süreçte zamana bağlı oluşan değişimdir. Değişim uyum ihtiyacından doğan bir süreçtir. Bu uyum ile giderek geleneksel çözüm yollarının sağladığı doyum düzeyi azalır ve değişim söz konusu olur. Fakat her değişme olayında, farklılıklar da ortaya çıkar. Özellikle iç ve dış göçler dinamiğindeki değişmeler dengeyi sarsarak, kültür farklılıklarının oluşmasını etkilemektedir (Özmen, 1995). Değişim kavramı, sosyokültürel ve sosyoekonomik anlamda ele alındığında bir yaşam biçiminden diğer bir yaşam biçimine geçmeyi ifade etmektedir. Yaşam biçiminde söz konusu olan değişim ise fiziksel mekâna doğrudan yansımaktadır. Bu bağlamda geleneksel evler zamansal süreçte, içlerindeki kullanıcının yaşamsal değişimlerine bağlı olarak fiziksel değişimler geçirmekte, geçirdikleri değişimlerin bazıları ise bozulmalara neden olmaktadır (Perker ve Akıncıtürk, 2011).

Geleneksel Diyarbakır evleri göç sonrası buraya yerleşen kullanıcıların kendi ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda yaptıkları değişimlerle bozuma uğramıştır; sosyal yapı değişmiş, bu değişim mimari yapıya yansımıştır.

Sosyal Yapıda Değişimler

Geniş aile anne, baba, evlenmemiş kız çocukları, evlenmiş erkek çocukları, gelinler ve torunlardan oluşan, birden fazla kuşağı içinde barındıran ve akrabalık ilişkilerinin güçlü olarak yaşandığı, gelirin paylaşıldığı kalabalık aile üyelerinin oluşturduğu aile biçimidir (Özyılmaz, 2007). Geleneksel yaşamda anne, baba, büyükanne, büyükbaba, çocuklar, gelinler, kardeşlerden oluşan ataerkil yapısından dolayı aile bireylerinin yaşam tarzları, aile büyükleri ve yaşlılar tarafından belirlenir. Tüm bireyler bu yaşam tarzına ayak uydurmak zorundadır. Her aileye bir oda verilir. Birlikte yenilir, birlikte içilir ve eğlenilir. Yaşayış biçimlerine uygun düşen kalabalık bireylerin oluşturduğu ataerkil geniş aile tipleri yaygındır. Aile bireyleri arasında sıkı bağlar bulunan aileler, evli çocuklarla bir arada yaşamışlardır. Evlerde büyük aile içinde küçük çekirdek ünitelerinin her birine bir oda ayrılabilmesine karşın, çadırlarda mahremiyet gerektiren eylemler için keçe, yün dokuma perdeden yararlanılarak geçici bölümler yapılabilmektedir (Eruzun, 1980).

Geçmişte Diyarbakır geleneksel evlerinde kalabalık ailelerin yaşadığını Ekrem Cemil Paşa'nın şu sözleri doğrulamaktadır. "Bu konakta 20'den fazla hanım, yirmi kadar hizmetçisi ve işçi, otuzdan fazla çocuk vardı. Selamlık bölümünde de yirmiden fazla hizmetçi vardı. Kahveci, oda hizmetçileri, sofra hizmetçileri, çıraklar bulunmaktaydı" (Diken, 2002). Günümüzde toplumsal yapıda aile yapıları değişmiş, nine, dede, gelin, kayınvalideden oluşan aile yapıları parçalanarak çekirdek aile yapısına dönüşmüştür.

Geleneksel Diyarbakır evlerinde günümüzde yaşamakta olan aileler çoğunlukta kırsal alandan göç ile gelen ailelerdir. İncelenen evlerde yaşayan kullanıcıların hepsinin Müslüman olduğu tespit edilmiştir.

Geçmişte Sur içinde oturan aileler gelir ve meslek gruplarına göre belirli mahallelerde toplanmışlardı. Ulu camii ve çevresinde zenginler ve eşraf, çarşı ve pazara yakın olan yerlerde esnaf, doğu kapısı ve hükümet kapısı dolaylarında memurlar oturmaktaydı. Sur dışındaki evlerde oturanlar ise genellikle eşrafa aitti (Cengiz, 1993). Geçmişte evin reisinin yaptığı işler; demircilik, kalaycılık, duvarcılık, taşçılık, sobacılık, nalbantlık, marangozluk, yemenicilik vb tamamen zanaata dayalı işlerdi (Cengiz, 1993).

Yapılan anket çalışmasına göre şimdiki kullanıcıların, çoğunlukla göçle geldikleri, yerli kullanıcı olmadığı tespit edilmiştir. Buraya gelenlerin burayı seçme nedenleri arasında en sık rastlanan cevap %33 ile kent merkezine yakın oluşu, hem kiralama hem de konut edinmede %27'si ucuz olduğundan, evlilik, tayin de diğer nedenler olarak sıralanmaktadır.

Sur içine %38'i köy-ilçeden, %29'u çevre illerden, %29'u Sur içinden, %4'ü kentin başka semtlerinden gelmişlerdir. Göç ile gelen kullanıcılar iş, eğitim, daha iyi yaşam koşulları, ev sahipliği gibi nedenlerle geldiklerini belirtmişlerdir.

Oturma süreleri %9'u 40 yılın üstünde, %38'i 20 yıl üstü gibi süredir burada oturmaktadır. %11'i 20 yıl, %24'ü 10 yıl, geri kalan %18 i ise 1-5 yıl arasıdır.

Demografik yapı: Anket çalışmasının yapıldığı 26 evde 44 aile yaşamaktadır. Ortalama aile büyüklüğü 7.65'dir. Hanede en az rastlanan aile tipi %2 oranında 15 kişilik, en sık rastlanan aile tipi 8 kişilik %50 oranında, 2-4 kişinin olduğu ailenin olduğu oran %9'dur. Aileler genellikle çok çocukludur. Çocuk sayısına bakıldığı zaman 2 çocuklu %7, en sık rastlanan çocuk sayısı %44 ile 6 çocuklu ailelerdir. Nine, dedenin olmadığı ev sayısı %11 iken, nine, dedenin olduğu evler %89 gibi yüksek bir oranı göstermektedir.

Sosyal ve kültürel yaşam: Evlerde konuşulan diller Kürtçe ve Türkçedir. Evin yaşlıları kendi aralarında Kürtçe, çocuklarla ve gençlerle Türkçe konuşmaktadır.

Suriçi bölgesinde bugün yaşamakta olan aileler çoğunlukta kırsal alandan göç ile gelen ailelerdir. 2000'li yıllarda bu konutların asıl sahiplerinden Süryaniler, Ermenilerden kilise çevresinde yaşayan, sayıları da 20'yi geçmeyen ancak 4 aile kalmıştı (Şimşek, 2003). İncelenen evlerde yaşayan kullanıcıların hepsinin Müslüman olduğu tespit edilmiştir.

Toplumsal yapının değişmesine rağmen yardımlaşma ve dayanışma hala vardır, komşuluk ilişkileri oldukça güçlüdür. Komşuluk ilişkilerinin güçlü olduğu geleneksel yaşam biçimi dar gelirli ailelerde de hala sürdürülen sosyal ilişkiler sürdürülebilirlik açısından değerlidir. Kadınlar günlerini evlerinde geçirmekte, ev işleri yapmakta ya da komşularıyla; toplanma, oturma, el işi, sohbet, temizlik, yemek hazırlama gibi eylemlerle, daha çok mahalle boyutunda komşularıyla sürekli ilişki içindedir. Erkeklerin toplanma yerleri ise kahvehanelerdir.

Bugünkü kullanıcılarının çoğu kırsal bölgelerden göç ile gelen tarım ve hayvancılık ile uğraşan, işsiz ve düzenli gelirleri olmayan ailelerdir. Göç ile gelen grubun çoğu günlük işlerde (amele, boyacı, hamal, vb.) çalışmaktadır. Anket yapılan evlerde %49 gibi yüksek oranda düzenli geliri olmayan aileler yaşamaktadır. Sur içinde yaşayan ailelerin çoğu yoksulluk sınırının oldukça altındadır. %20 gibi yüksek bir oranda evde çalışan kimse yoktur ve aldıkları yardımlarla yaşamlarını sürdürmektedirler. %5 gibi küçük bir oran emekli, %5'i ise memurdur. %11'i en üst düzey diyebileceğimiz 1000 ve 1000+ gelire sahiptir.

Kentte kadınlar aile bütçesine katkı için günlük temizlik işlerine gitmektedirler. Ayrıca mevsimlik işler için de kentte ve başka şehirlere gidiş gelişler olmaktadır.

Aile reisinin meslek grupları çok az oranda işçi, memur, emekli, şoför, esnaf kesiminden oluşmaktadır. Bölgede işsizlik oranı oldukça yüksektir. Bazı evlerde erkek ve kız çocukları da çalışarak evin geçimine katkı sağlanmaktadır. Bu bağlamda eve giren gelir 500-1.000 TL arasındadır. Evin ekonomisine katkı sağlamak amacıyla kadınların, evde yiyecek üretimi (sebze/meyve ekme- kurutma, salça, vb.) geleneğini sürdürerek aile ekonomisine de katkıda bulunmaktadır. Çocuklar ise okullarından arta kalan zamanlarında aileye katkı olsun diye mendil, su, limon vs satmaktadır.

Alanda oturan kadın ve erkeklerin eğitim seviyesi düşüktür. Aile reisinin eğitim durumuna bakıldığında %22'si okuryazar değil, %40'ı okuryazar, %31' i ilk, orta, lise ve %7 gibi küçük bir oranın üniversite eğitimli olduğu görülmüştür.

Mülkiyet Durumu: Kullanıcıların %48'i ev sahibi, %20'si aileye ait evlerde yaşamakta, %30'u kiracı, %2 gibi küçük bir oran da bedelsiz oturmaktadır. Ev sahibi olanların %38'i evi satın almış, %7'si miras yoluyla edinmiştir.

Kiralar evin büyüklüğü ve bakımına göre 250-500 TL arasında değişmektedir.

Yapılan araştırma sonucunda geleneksel evlerde şu anda yaşamakta olanların geçmişte bu evlerde yaşayanlarla hiç bir akrabalık ilişkilerinin olmadığı, hatta hiçbir bilgilerinin de olmadığı saptanmıştır. Bu durum evlerin çok el değiştirdiğinin göstergesidir.

Fiziksel Değişimler

Toplumların önemli tarihsel, kültürel değerlerini barındıran geleneksel evler uzun süreli kullanımda değişime uğramaktadır. Geleneksel evler sosyal yaşamda meydana gelen değişikliklere bağlı olarak ortaya çıkan güncel kullanıcı gereksinim ve isteklerine yanıt veremez duruma gelebilmektedir (Perker ve Akıncıtürk, 2011). Geçmişte geniş aileler için yapılmış geleneksel evler, bugün çekirdek aileler için büyüktür. Bu nedenle yeni ev sahipleri, evi bölerek kiraya vermekte ya da evin bir bölümünü boş bırakarak sadece birkaç odasını kullanmaktadır. Servis ve mekân kullanımı açısından yaşanan sorunlar, yapılara yeni ekler yapılmasını da zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenlerle geleneksel evlerin bir bölümü düşük gelir grubuna sahip kullanıcıların kendi yaşam tarzlarına göre yaptıkları müdahalelerle özgünlüklerini kaybetmişlerdir. Evlerin güncel kullanımları ya bölünerek tamamen ayrı evler olarak, ya da bölünmeden bazı ortak mekânlar birlikte kullanılarak yaşamlarına devam etmektedirler.

Yapının oluşum aşamasında, evi yaptıran ailenin gereksinimleri mimari biçimi şekillendirmiş, daha sonraki dönemlerde, mimari birimin kullanıcıları değişince buna bağlı olarak mimari birimin kullanımı ve fiziki yapısı da değişmiştir (Asatekin, 1994). Değişen sosyal yapı fiziksel değişimlerin yapılmasına, plan düzenin de değişmesine, bozulmasına neden olmuştur. Bu fiziksel değişimler; birim (mekân), eleman (duvar vb), bileşen (kapı, pencere vb), malzeme (taş, seramik vb) bazında değişimlerdir. Evlerde görülen fiziki değişiklikler özellikle üst örtüde, duvarlarda ve kapı, pencere gibi ahşap yapı elemanlarında görülmektedir.

Evlerin yapımında kullanılan malzeme bazalt taşıdır. Ancak ek bölümlerde ve yeni yapılarda tuğla ya da briket malzemenin de kullanıldığı görülmektedir. Birçok uygulamada; mevcut malzemenin yeni malzemelerle değişimi, yapının özgün dokusuna uyumsuz bir şekilde yapılmaktadır.

Ev sahipleri, avlu içine veya odanın bir kenarına yeni birimler eklemekte ya da mevcut eve kat çıkmaktadır. Gereksinim duyulan birimler için avlunun, odanın veya eyvanın bir kenarına ek yapılmış ya da eve ait bir mekân banyo, mutfak ve tuvalete çevrilmiştir. Eklemelerin özellikleri; mekân düzenleri ve hiyerarşisi ile form, malzeme, boyut, detay ve renk az sayıda evde özgün dokuyla uyumlu, çoğunlukla uyumsuzdur.

Evlerin büyük çoğunluğunda özgün banyo bulunmayışı, bu birimin yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Evlerde mutfak ve özgün tuvalet bulunmaktadır. Ancak evlerin bölünmesi veya eski tuvaletlerin iç donanımlarının günümüz konfor koşullarına uymaması gibi sebeplerden, bazı evlerde ek tuvaletler yapılmıştır.

Yapılarda gereksinimden kaynaklanarak oluşturulan yeni hacimlere kapılar, pencereler, duvarlar ve düşey sirkülâsyonu sağlayan merdivenler eklenmiştir. Yapılan bu eklerin genellikle özgün dokuyla uyumsuz olduğu görülmüştür. Bazı evlerde özgün kanatların üstüne, tuğladan yapılmış duvarlar ve betonarme sistemle inşa edilen yeni bir kat eklenerek oluşturulmuştur.

Birim (mekan) bazında değişimler

Değişim oda, banyo, helâ ve kat eklemeleri ile olmuştur. 18 nolu evin avlusuna eklenen iki oda ile evler bölünmüş (Şekil 8), üç ailenin kullanımındadır. Evin bir bölümüne yeni kapı açılmıştır. Bir bölümüne de gereksinim duyulan banyo ve helâ geleneksel kullanımda mutfak olan birime eklenmiştir (Şekil 7).

Üç nolu evin yeni işlevi müzedir. Bütün mimari özellikleri korunarak restore edilmiştir, ancak yıkılan bir kısma cam malzemeden bir birim eklenmiş, müze için büro olarak kullanılmaktadır (Şekil 9, 10).

22 nolu evin bir kısmına kat ilavesi yapılmış, bir aile yaşamını sürdürmektedir (Şekil 11, 12).

Şekil 8. Betonarme eklenti.

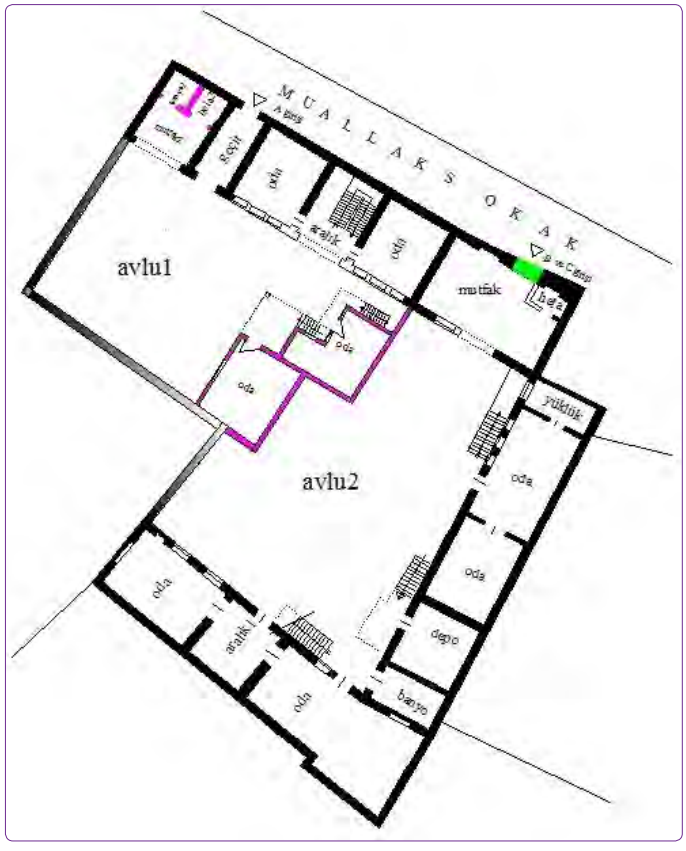

Şekil 7. 18 nolu evin planı.

Şekil 9. 3 nolu evin planı.

Şekil 10. 3 nolu evde cam malzemeli eklenen birim.

Şekil 11. 22 nolu evin kat planları.

Şekil 12. 22 nolu evde kat eklemesi.

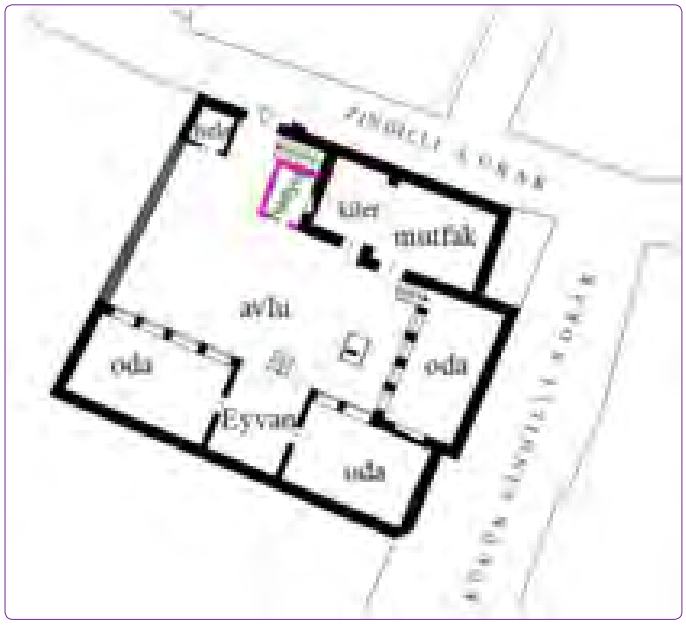

Şekil 13. 33 nolu ev planı.

33 nolu evin avlusuna (Şekil 13), 39 nolu evin mutfağına banyo birimleri eklenerek gereksinim giderilmiştir (Şekil 14).

Eleman (Duvar vb) Bazında Değişimler - Eklemeler

21 nolu evde avlunun ortasına eklenen duvar evi ikiye bölmüş, yeni bir kapı açılmış iki aile tarafından kullanılmak-

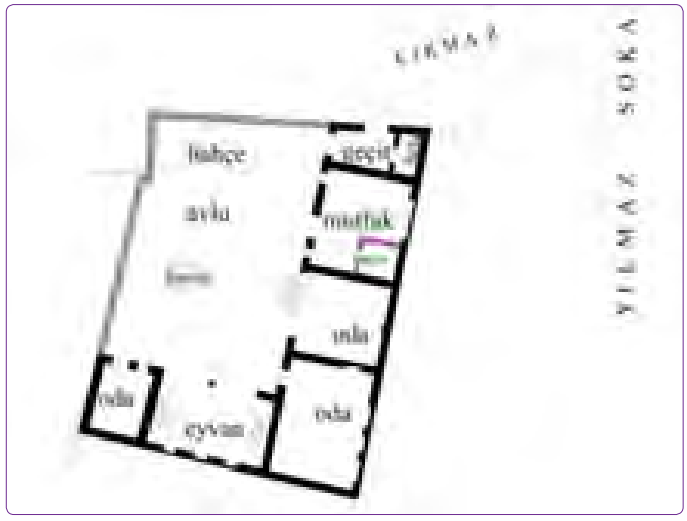

Şekil 14. 39 nolu evin planı.

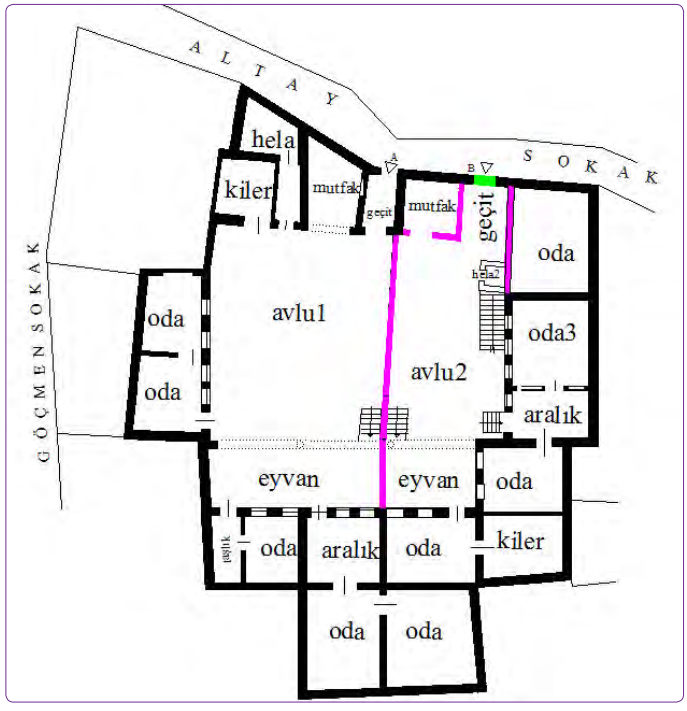

Şekil 15. 21 nolu evin planı.

tadır. Bölünen evde mutfak ve bir odaya gereksinim duyulmuş, eklenen duvarlarla bu birimlerde elde edilmiştir (Şekil 15, 16).

Bileşen (Kapı, Pencere vb) Bazında Değişimler

Geleneksel evlerde özgününde çok sayıda yapılmış pencerelerin bir kısmı ısınmak amacıyla kapatılmıştır. Bölünen evlerde farklı ailelerin kullanımı sonucunda yeni kapı açma gereği doğmuş özgün boyutlardan farklı yeni kapılar açılmıştır. Dış cepheye açılan pencere ve kapı boyut ve türü özgün dokuya uymamaktadır. Pencerede kullanılan ahşap elemanlar, malzeme, tür, biçim ve boyutlarına uyulmadan yapılmıştır (Şekil 17, 18).

Şekil 16. 21 nolu evin avlusundan görünüm.

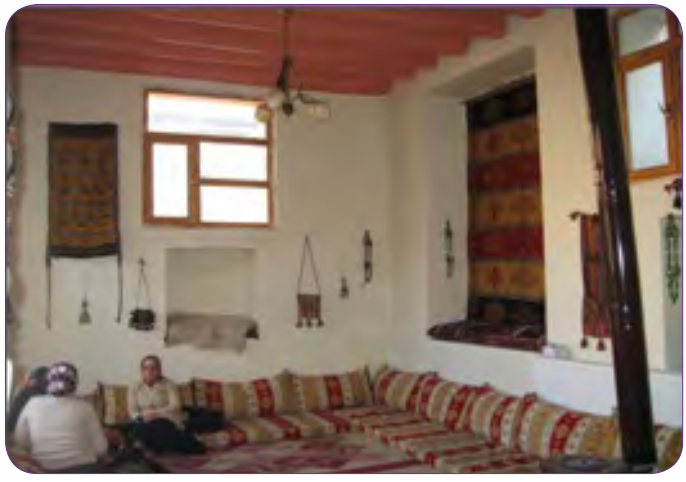

Şekil 17. Pencere değişimi.

Şekil 18. Pencere değişimi.

Yarı açık mekân olan evin eyvanları ahşap malzeme ile kapatılmış, özgün halinde yarı açık mekân olan eyvan kapalı mekân durumuna gelmiştir (Şekil 19, 20).

Şekil 19. Eyvanların kapatılması.

Şekil 20. Eyvanların kapatılması.

Pencerelerin bir kısmı tuğla malzeme, kapı ise bazalt taş ile kapatılmıştır (Şekil 21).

Değişim en fazla kapı, pencere ve eyvan kemerlerinde görülmektedir. Genellikle bu değişim, kapıların, pencerelerin ve eyvan kemerlerinin kapatılması şeklinde olmuştur.

Malzeme (Taş, Seramik, Boya vb) Bazında Değişimler

Geleneksel evlerde zamanla özgün malzemelerde çeşitli bozulmalar meydana gelmiştir. Malzemelerin düzenli olarak bakım ve onarımı yapılmadığından, bozulma süreci başlamıştır. Yerine yapılan malzeme müdahaleleri ahşap elemanların malzeme tür, biçim ve boyutlarına uyulmadan yapılmış müdahaleler geleneksel malzeme ile uyumsuz görüntüler ortaya koymuştur.

Geleneksel halinde yarı açık mekân olan mutfak, yeni ahşap malzeme kullanılarak kapatılmıştır (Şekil 22).

Duvarlarda kullanılan seramik, boya taş dokuyu gizlemiş ve bozulmasına neden olmuştur (Şekil 23).

Bazalt gezemekler ile saçaklar betonarme olarak değiş-

Şekil 21. Kapı ve pencerelerin kapatılması örnekleri.

Şekil 22. Mutfağa yapılmış müdahaleler.

Şekil 23. Özgün dokuyu bozan müdahaleler.

Şekil 24. Betonarme saçak ve gezemek.

tirilmiştir. Geleneksel Diyarbakır evinin özgün olan toprak dam örtüsü betonarme olarak değiştirilmiştir (Şekil 24).

Oturma alanı olarak kullanılan evin damı suni yeşil çim ile kaplanmıştır (Şekil 25).

Bazı evlerde avlu duvarı ve bina dış yüzeyi, sıvanarak veya boyanarak taş duvar dokusu kapatılmıştır (Şekil 26).

Bazı evlerde özgün pencereler farklı renklerle boyanmış, eski pencereler farklı pencere malzemeleriyle değişik ölçülerde yenilenmiştir. Geleneksel evlerin birçoğunda, avlu ve bina girişlerinde yer alan ahşap kapılar (Şekil 27), metal malzemeli kapılar ile değiştirilmiştir. Bazı evlerde ise, yapı-

Şekil 25. Suni yeşil çim ile kaplanmış evin damı.

Şekil 26. Duvarın taş dokusunu bozan müdahaleler.

Şekil 27. Özgün kapılar.

Şekil 28. Kapı değişiklikleri.

nın bölünmesi sonucunda oluşan birimlerin sokakla bağlantısını kuran yeni kapılar açılmıştır (Şekil 28).

Değerlendirmeler

Bu çalışma kapsamında incelenen Suriçi bölgesinde yer alan geleneksel evler, değişen yaşam koşulları ve kullanıcı özellikleri sonucu, hem sosyal yapıda hem de fiziksel yapıda bir değişim sürecine girmiştir. Kendisini oluşturan toplumun sosyal, ekonomik, politik, kültürel, psikolojik, tarihsel birikimlerinin göstergesi olan fiziksel çevre insan eliyle değişmekte ve biçimlenmektedir. Değişen sosyal yapının mekânsal yapıya yansıması kaçınılmazdır. Önemli olan sosyal yapı yansımalarıyla mekânsal yapının sosyal sürdürülebilirlik açısından bozulmasını önleyecek önlemlerin alınmasıdır.

Sosyal Yapı İle İlgili Değerlendirmeler

Geçmişte farklı etnik kökenli ailelerin yaşadığı sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarının farklılık arz ettiği geleneksel evlerde bugün benzer aile yapıları olan kırsal kökenli düşük gelirli aileler yaşamaktadır. Bu yapıların tercih edilmesinin altında yatan gerçek, sahiplerinin terk ettiği evlerin kiralama ve satın almada fiyatının uygun olmasıdır. Geldikleri yerlerdeki kırsal kültürü yaşamlarında devam ettirdikleri görülmektedir.

Diyarbakır Suriçi bölgesi göç almış bir yerdir. 1950'lere dayanan ve halen devam eden bu hareketlilik tarihi kent dokusunu etkilemiştir. Köy ve ilçelerden merkeze yapılan göçler, yakın geçmişten günümüze kadar da terör nedeniyle köylerin boşaltılması, iş bulma arayışı, çocukların eğitimi amaçları için olmuştur. Kentin göç alma ve verme eylemine bakıldığında; Diyarbakır kendi ilçeleri ve köylerinden, çevre şehirlerinden göç alırken, batıdaki şehirlere de göç vermiş ve vermeye devam etmektedir.

Toplumun büyük kesiminde ailelerde çekirdek aile tipine dönüşüm gerçekleşmiş iken, günümüzde geleneksel evlere yerleşen dar gelirli grupta hala geleneksel değerlere bağlı olan geniş aile tipine rastlanmaktadır. Ancak geçmişte günün koşul ve aile yapısı birlikte yaşamayı gerektirirken, bugün birlikte yaşamak ekonomik zorluklardan kaynaklanmaktadır. Çocuk sayısı çoktur, eğitim düzeyi ve gelir düzeyi oldukça düşüktür.

Fiziksel Yapı İle İlgili Değerlendirmeler

Yapının oluşum aşamasında, evi yaptıran ailenin gereksinimleri mimari biçimi şekillendirmiş, daha sonraki dönemlerde kullanıcılar değişince buna bağlı olarak mimari birimin kullanımı ve fiziki yapısı da değişmiştir. Sosyal yapının değişimiyle oluşan yeni kullanım gereklilikleri, talepler ve özgün kullanım biçiminin değişmesi ile yeni kullanıcılar kültürleri ve gereksinimleri doğrultusunda yaptıkları düzenlemelerle değişikliğe gitmektedir. Büyük evlerin ailelere fazla gelen mekânları atıl durumdadır. Kullanılmayan mekânlar zamanla harap duruma gelmiştir. Aileler bazı mekânları ekonomik zayıflıkları nedeni ile kullanıma gereksinim duyduğu halde kullanıma açamamaktadır. Bazı evlerde gereksinim duyulan mekânlar özgün dokuya bakılmaksızın eklenmiştir. Birçok evde görülmeyen banyo birimi evlere sonradan eklenmiş ya da sobanın üstünde ısıtılan sularla banyo eylemi odalarda gerçekleştirilmiştir (Gönül, 2003). Özgün kullanımda yarı açık olan mutfaklar günümüzde ya kapatılarak kullanılmakta, ya da mutfak işlevi bir başka odada görülmektedir.

Yapılan müdahalelerle evlerin mimari yapısı değişmiş, plan düzeni bozulmuştur. Geleneksel Diyarbakır evlerinin mimari özellikleri yapılan fiziki değişikliklerle yarı açık mekân olan bazı mutfak ve eyvanlar kapatılarak kapalı mekân olarak kullanılmıştır. Malzeme boyutunda yapılan fiziki değişiklikler en çok taş doku üzerine yapılan boya ve badanalar ile olmuştur. Birçok evde görülen bu durum evlerin özgün taş dokusunu kaybetmesine neden olmuştur.

Geleneksel evlerin büyük bölümü özgün işlevini günümüze kadar devam ettirmiştir. Sosyal yapıda görülen değişimler, mekânların kullanımında, evlerin iç donanımlarında ve mobilyalarda değişime neden olmuştur. Geleneksel yaşamda evlerin çok amaçlı olarak kullanılan bölümlerinin üstlendiği işlevlerin ve sahip olduğu donatılar, değişime uğrayarak özelleşen mekânlara (yatak odası, oturma odası, mutfak, banyo) dönüşmüştür.

Sonuç ve Öneriler

1950'li yıllardan itibaren sanayileşme ve hızlı kentleşme hareketleriyle kırdan kente göç eden insanların tercih ettiği yerlerden biri olan geleneksel evler, yeni bir sosyal yapıyla karşı karşıya kalmıştır. Değişen sosyal yapı fiziksel yapıyı bozmuştur. Sosyal yapının değişme sürecinde gereksinim ve istekleri hızla farklılaşan geleneksel ev kullanıcılarının isteklerine yanıt alamadıkları geleneksel evleri, fiziksel ve işlevsel bakımdan değiştirmişlerdir. Kullanıcıların geleneksel evlerde gerçekleştirdikleri fiziksel müdahaleler geleneksel evin özgün mekânsal ve yapısal özelliklerinin zarar görmesine neden olmaktadır. Geleneksel evlerin korunarak yaşatılması ve geleceğe aktarılması ise ancak içlerindeki yaşantının devamlılığı ile mümkün olmaktadır. Geleneksel evlerdeki yaşantının devamlılığı için kullanıcının gereksinim ve isteklerinin karşılanırken koruyarak kullanma ilkesi benimsenmelidir.

Geleneksel Diyarbakır evlerinde şu anda yaşamakta olan ailelerin geçmişte bu evlerde yaşayanlarla hiç bir akrabalık ilişkilerinin olmadığı, hatta hiçbir bilgilerinin de olmadığı saptanmıştır. Güncel olarak buradaki evlerde yaşayan insanların ekonomik nedenlerle orada yaşaması ve evlerin korunmaya değer varlıklarının olduğuna dair bilinçlerinin olmadığı sonucuna varılmıştır.

Koruma, kültürel mirasa sahip çıkma toplumsal bir görevdir. Öncelikle toplum genelinde koruma bilincinin oluşturulması gerekmektedir. Bu görev bilincinin ve eğitimin yaygınlaşması, uzman kişilerin bu konuda çalışmaları,

yasa ve yönetmeliklerde koruma kavramına ilişkin şartlar oluşturulması önem teşkil etmektedir. Dar gelirli grubun evlerinin bakım ve onarımını yapma mali gücüne sahip değillerdir. Devlet, Sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler evlerin bakımı aşamasında gerekli desteği sağlamalıdır. Geleneksel evlerin korunarak yaşatılması ve geleceğe aktarılması içlerindeki yaşantının devamlılığı ile veya uygun işlev verilmesi ile mümkün olmaktadır. Geleneksel evlerdeki yaşantının devamlılığı için öncelikle koruma/kullanma dengesinin doğru kurulması ve kullanıcının güncel gereksinim ve isteklerinin karşılanması gerekmektedir.

Kaynaklar

Asatekin, G. (1993) "Tarihsel Çevre Korumanın Kuramsal Çerçevesi", Tarihsel Çevre ve Sorunları Sempozyumu, Ankara Üniversitesi Çevre Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara.

Bekleyen, A. (1993) " Eski Diyarbakır evlerinin kitlesel biçimlenmesini etkileyen asal etmenlerin belirlenmesi", Yüksek Lisans tezi, D.Ü.FBE, Diyarbakır.

Cengiz, T. (1998) "Diyarbakır Eski Sur içi ve Sur dışı evlerinde Çevresel Etmenler-Kullanıcı Gereksinimi-Tasarım İlişkisi üzerine Bir araştırma", Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır, s.46–47, 117, 122, 126.

Çiçek, Ü.G., (2012) "Uzungöl'ün geleneksel evleri: evlerin dönüşüm sürecinde analizi" yüksek lisans tezi, Ortadoğu teknik üniversitesi, Fen Bilimleri enstitüsü, Ankara.

Dalkılıç, N. (1999) "Geleneksel Diyarbakır evlerinde plan, cephe ve yapı öğeleri tipolojisi", yüksek lisans tezi, GÜFBE, Ankara.

Dalkılıç, N. (2004) "Midyat ilçesindeki kültürel zenginliğin oluşturduğu geleneksel mekânsal dizgenin korunması için bir yöntem araştırması", GÜFBE, doktora tezi, Ankara.

Dener, A. (1994) "Sosyal ve Mekânsal değişmenin Etkileşimi Cumhuriyet sonrası İstanbul Konutları", doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Diken, Ş. (2002) "Sırrını Surlarına Fısıldayan Şehir; Diyarbakır", İletişim Yayınları, Memleket kitapları dizisi 5, Ankara, s.97

Eruzun, C. (1980) "Konutlarda Mekân Özelleşme Düzeyinin Saptanmasına İlişkin Bir Yöntem", Doktora tezi, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Gabriel, A. (1940) "Voyages Archeologiques dans la Turquie Oriantale, Paris.

Göktürk A., Kaygalak S. (1999) "Göç ve Kentleşme", Sosyal Hizmet Sempozyumu, Ankara s.111–147

Gönül, B. Y. (2003) "Batı Anadolu'daki Kültürel Çeşitliliğin Geleneksel Konut Mimarisindeki Değişime Yansıması: 19. ve 20. Yüzyıllarda Ayvalık", Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, s.143.

Gültekin, N., Özcan, Z. (1997) Development in Cultural Continuity, Culture and Space in the Home Environment, Critical Evaluations/New Paradigms", İstanbul, 245-249.

Halifeoğlu, F.M. (2005) "Geleneksel konut-aile ilişkisinin sürdüğü yerleşmeler için bir koruma model-önerisi: Mardin-Savur örneği", doktora tezi, GÜFBE, Ankara.

Oguz, P. G. (2011) "Kentsel Koruma Çalışmalarında Fiziki Yapı-Sosyal Yapı İlişkisinin Bitlis Kent Merkezinde Örneklenmesi", doktora tezi, GÜFBE, Ankara.

Oğuz, P. G. (2016) "Geleneksel Bitlis Evleri: Koruma Sorunları ve Öneriler", Megaron;11(1) s.63-77.

Oğuz, P. G., Halifeoğlu, F.M. (2017) "Geleneksel Diyarbakır evlerinde yapım tekniği ve malzemede koruma sorunları", Dicle üniversitesi mühendislik fakültesi dergisi Suriçi özel sayısı, Diyarbakır.

Özmen, A. (1995) "1920 Sonrası Ankara'da Apartman Konut Gelişimi ve Sosyal Değişim ile Etkileşimi Üzerine bir Araştırma", Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özyılmaz, H. (2007) "Diyarbakır konut mimarisinde morfolojik analiz, geleneksel konutların güncel kullanımda değerlendirilmesi", yayınlanmamış doktora tezi, GÜFBE, Ankara.

Perker, Z. S., Akıncıtürk, N.(2011) "Geleneksel konutlarda fiziksel değişim Bursa'da üç örnek yapı", Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Sayı 1

Sözen, M. (1995) "Diyarbakır", Arkitekt, Sayı,430, İstanbul, 1995, s.32-36.

Şahin, E. (2014) "Sosyokültürel yapı ve değişim bağlamında mimarı mirasın korunmasına dair bir yöntem araştırması: Kapadokya-Güzelyurt örneği", doktora tezi, GÜFBE, Ankara.

Şimşek, M. (2003) "Süryaniler ve Diyarbakır", Kitap Matbaası, s.137, Diyarbakır.

Yenigül, S. B. (2005) "The Effects of Migration on Urban", G.Ü. Fen Bilimleri Dergisi, 18(2): 273–288 Ankara.